

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การอุตสาหกรรม การสื่อสาร ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงนี้รวดเร็วเกินกว่าสังคมไทยจะปรับตัวรองรับได้ทัน ส่งผลกระทบถึงบุคคลที่อยู่ในสังคม เพราะบุคคลเป็นกลไกที่สำคัญของสังคมดัง เช่น วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเป็นตัวสะท้อนให้เห็นได้อย่างเด่นชัดว่า สังคมไทยยังไม่สามารถพึ่งตนเองในการแก้ปัญหาได้ เป็นเพราะการรับเอาภูมิปัญญาสากลเข้าสู่สังคมไทยรวดเร็วเกินไป โดยไม่ได้มีการกลั่นกรอง ปรับหรือเลือกเฟ้น ให้เหมาะสมกับสังคมไทยเสียก่อน ส่งผลให้เกิดการขาดความสมดุลแห่งการเรียนรู้ ระหว่าง ภูมิปัญญาไทยกับภูมิปัญญาสากล จนต้องพึ่งพาเจ้าของความรู้หรือภูมิปัญญาสากลเดิมเรื่อยไป ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย แม้ว่าจะสามารถแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ได้ แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า การแก้ปัญหาของสังคมไทยนั้นเป็นการแก้ปัญหาย่างถาวรเพราะเมื่อเกิดปัญหา เช่นนี้ขึ้นในสังคมไทยอีก ก็จำเป็นต้องอาศัยเจ้าของความรู้หรือภูมิปัญญาสากลดั้งเดิม ยิ่งไปกว่านั้นปัจจุบันสังคมโลกเป็นสังคมแห่งยุคข่าวสาร การใช้วิธีการแก้ปัญหาแบบเดิม ๆ อาจไม่สามารถนำกลับมาใช้ได้อีก จะเห็นได้ว่าการขาดความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาของตนเอง ทำให้ ภูมิปัญญาไทยไม่ได้รับการส่งเสริมคุณค่า ขาดการฟื้นฟู เกิดการบิดเบือน ล้มเลือน หรือการสาปสูญของวัฒนธรรมประเพณีอันทรงคุณค่าและงดงามของท้องถิ่นไปอย่างน่าเสียดาย ดังเช่น ระบบการจัดการศึกษาของไทยในอดีตที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าการรับเอาภูมิปัญญาสากลเข้าสู่ระบบการศึกษามากกว่าการส่งเสริมคุณค่าภูมิปัญญาไทย ในการปรับให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทยอีกทั้งนโยบาย หลักการ แนวปฏิบัติต่าง ๆ ก็ถูกกำหนดให้อยู่ที่ส่วนกลางมากเกินไป ทำให้หลักสูตรที่นำมาใช้สอนเด็กและเยาวชน ไม่สอดคล้องกับสภาพความต้องการของชุมชน ผู้เรียน เรียนรู้เรื่องไกลตัวมากกว่าที่จะเรียนรู้เรื่องของตนเอง ทำให้ขาดความรัก ความเอาใจใส่ ในสิ่งดี ๆ ที่ตนเองมีอยู่ จนเกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตคนในท้องถิ่น เช่น การละทิ้งถิ่นฐานของตนเอง สภาพท้องถิ่นเดิม ๆ เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น จะทำได้ก็ด้วยกระบวนการให้การศึกษา

แก่ประชาชนและเยาวชน การศึกษาเท่านั้นที่จะช่วยนำภูมิปัญญา ที่เป็นความภูมิใจของชาติคืนสู่สังคมไทยได้ (รุ่ง แก้วแดง, 2541, หน้า 125)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีความมุ่งหมาย และให้ความสำคัญกับการส่งเสริม พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งได้กำหนดไว้หลายมาตรา เช่น มาตรา 46 มุ่งให้ประชาชนในท้องถิ่นมีสิทธิร่วมอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ ส่วนมาตรา 69 กล่าวถึง บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รับการศึกษาอบรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติ ส่วนมาตรา 81 รัฐจัดการศึกษาอบรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาส่งเสริมความรู้ปลูกจิตสำนึกเร่งพัฒนาวิชาชีพ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะและวัฒนธรรม และมาตรา 289 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดการศึกษา ดำเนินการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541, หน้า 1-5)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 7 ว่านอกจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแล้ว ยังต้องมุ่งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย ส่วนในมาตรา 27 วรรค 2 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ว่า "ให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตร จากหลักสูตรแกนกลางในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ"

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 กระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2540-2544) ได้มีการระบุถึงการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนกำหนดเป็นแนวทางและมาตรการดำเนินงานให้ภาครัฐและภาคเอกชนร่วมส่งเสริมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ให้มีส่วนร่วมกำหนดแนวคิดและทิศทางการจัดการศึกษา การจัดการสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างพหุภาคีได้แก่ชุมชน สถาบันศาสนา หน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อเป็นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและประชาชนให้มีความสามารถในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนร่วมกัน จึงนับได้ว่าเป็นการให้ความสำคัญในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่ใช้ในปัจจุบันได้มีข้อกำหนดที่เป็นแนวดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นอยู่ว่า "เปิดโอกาสให้สถาน

ศึกษาจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น รวมทั้งเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วย” โดยจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ให้ท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้นนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพของคนในท้องถิ่น เป็นการตอบสนองความต้องการและสอดคล้องวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตามสภาพความเป็นจริง โดยการนำความรู้ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้สมัยใหม่ที่มีอยู่ทั่วโลกมาผสมผสานกัน (กรมวิชาการ, 2535, หน้า 1-3)

ในการจัดการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริงนั้น ต้องเป็นการศึกษาที่เกื้อกูลต่อชีวิตจริงสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นได้ และในท้องถิ่นแต่ละแห่งจะมีทรัพยากรมากมาย มีภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายสาขาที่จะสามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้ (กรมวิชาการ, 2540, หน้า 11) ความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านในฐานะเป็นองค์ความรู้ หรือความสามารถของชาวบ้านหรือปราชญ์ชาวบ้านที่ได้มีกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประสบการณ์มาเป็นเวลานาน สืบทอด สืบสานมรดกทางวัฒนธรรม มีศักยภาพในการแก้ปัญหาที่จะสร้างความรู้ใหม่เลื้อยพัน และปรับใช้ภูมิปัญญาอารยธรรมอื่นให้เหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่นของตนได้เป็นอย่างดียิ่ง ผู้วิจัยตระหนักในความสำคัญของปัญหา เพราะปัญหาดังกล่าวไม่ได้เกิดเฉพาะที่ใดที่หนึ่งของประเทศไทย แม้แต่อำเภอบ้านบึงซึ่งเป็นอำเภอนึ่งที่อยู่ในจังหวัดชลบุรี ยังได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าว เพราะปัจจุบันการจัดงานประเพณีต่าง ๆ ในท้องถิ่นอำเภอบ้านบึง ที่สืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปบ้างเนื่องจากผลของการขยายตัวทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้เด็กและเยาวชนในท้องถิ่นอาจมีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวบิดเบือนไป จึงเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยทำการวิจัยเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องประเพณีท้องถิ่นของอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรีขึ้น และเพื่อเป็นการสนองนโยบายการจัดการศึกษาของชาติอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องประเพณีท้องถิ่น อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่4

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้หลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

2. เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของชุมชนอื่น ๆ
3. ใช้เป็นวิธีการอนุรักษ์และดำรงรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น
4. เป็นไปตามแนวนโยบายการพัฒนาของประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่ กลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หน่วยที่ 4 ชาติไทย หน่วยย่อยที่ 1 ชาติไทยในปัจจุบัน ของโรงเรียนระดับประถมศึกษา ในอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเทศบาล 1 (สถาวร) อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี จำนวน 29 คน ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง
3. ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 จำนวน 33 คาบ (คาบละ 20 นาที)

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. หลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลาง หมายถึง หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
2. หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อให้เหมาะสม สอดคล้อง และเกื้อกูลต่อสภาพวิถีชีวิตของนักเรียนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นอำเภอบ้านบึง อันจะส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจ รักและหวงแหนในท้องถิ่นของตน
3. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องประเพณีท้องถิ่นอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยการนำหลักสูตรแกนกลางมาปรับ ขยาย และพัฒนาตามรูปแบบของ Hilda Taba เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่และการอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่นอำเภอบ้านบึง ซึ่งมี 7 ขั้นตอนดังนี้
 - ขั้นที่ 1 สำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นอำเภอบ้านบึง
 - ขั้นที่ 2 กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและจุดประสงค์การเรียนรู้
 - ขั้นที่ 3 คัดเลือกเนื้อหาสาระ
 - ขั้นที่ 4 จัดเนื้อหาสาระ

ขั้นที่ 5 คัดเลือกประสบการณ์

ขั้นที่ 6 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้

ขั้นที่ 7 การวัดผลประเมินผล

4. หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องประเพณีท้องถิ่นของอำเภอบ้านบึง หมายถึงหลักสูตรที่มีเนื้อหาสาระและมวลดประสบการณ์เกี่ยวกับท้องถิ่นอำเภอบ้านบึงด้านประเพณี ซึ่งได้พัฒนาขึ้นโดยอาศัยหลักสูตรแม่บทเป็นหลัก เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถในภูมิปัญญาท้องถิ่น และเรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของท้องถิ่นตน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของท้องถิ่นและชาติบ้านเมือง

5. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หมายถึง มวลดประสบการณ์พื้นฐานเกี่ยวกับท้องถิ่นอำเภอบ้านบึงที่จำเป็นและสามารถเกื้อกูลให้ผู้เรียนเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตของตนเองเข้าใจธรรมชาติที่อยู่แวดล้อมตน

6. ประเพณีท้องถิ่น หมายถึง ประเพณีที่ได้จัดทำในท้องถิ่นอำเภอบ้านบึง

6.1 งานบุญบ้านบึง

6.2 งานประเพณีวิ่งควาย

6.3 ประเพณีกินเจ

7. นักเรียนชั้นประถมศึกษา หมายถึง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเทศบาล 1 (สถาวร) สังกัดเทศบาลเมืองบ้านบึงจังหวัดชลบุรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544

8. แบบวัดเจตคติ หมายถึง แบบวัดความรู้สึกรู้สึกความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อท้องถิ่นอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี จากการเรียนหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องประเพณีท้องถิ่นอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

9. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ หมายถึง แบบทดสอบวัดความรู้ของผู้เรียนเรื่องประเพณีท้องถิ่นของอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนจบหลักสูตร ซึ่งเป็นแบบปรนัยเลือกตอบชนิด 4 ตัวเลือก โดยมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด